

Spor Kültürü ve Türkiye'de Spor

***Yılmaz KAPLAN, **Cihan AKKAYA**

Akdeniz Üniversitesi, Antalya/TÜRKİYE

*Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu

** Edebiyat Fakültesi

Özet

Spor kültürü, spora ilişkin her türlü değeri, ürünü ve davranışı belirtir. Bu çalışmada, bir kültür ögesi olarak sporun, Türkiye'deki görünümünün tartışılması amaçlanmıştır. Bu çalışma, amacı açısından betimleyici, kapsadığı zaman açısından dönemsel, kullanılan teknik açısından da literatüre dayalı bir kuramsal tartışmadır. İnsanların içinde buldukları yaşam koşullarına uyumları kültür ile ilgilidir. Bu durumu, "büyük ve yapısal olarak gelişmiş bir toplumda, küçük ögelere özgü yaşama ve davranma biçimlerinin tümü" (Erdemli, 2002) olarak da belirtebiliriz. Türkiye'de; spor yerine futbol, spor kültürü yerine de futbol kültürü demek daha doğrudur. Bu durum, kültürel anlamda bir çeşitlilik ve zenginlik yaratamadığı gibi; giderek büyük bir hızla spor yapmayı değil; sporu izlemeyi, spordan (daha doğrusu futboldan) konuşmayı seven bir topluma dönüşüme neden olmuştur. Sporun magazini, kendisinin önüne geçmiştir. Sporun medyada sunulduğu da, spor kültürüne olumlu katkılar yapmamaktadır. Spor medyası, her fırsatta şiddete karşı olduğunu belirtse de; reyting ya da tiraj kaygısıyla, haberleri sunuş biçimiyle şiddete çanak tutmaktadır. Kapsamlı bir araştırmanın da (Talimciler, 2003) ortaya koyduğu gibi medyada şiddet, milliyetçilik, cinsiyetçilik ve argo içeren söylemler ağırlık kazanmıştır. Kültür, önemli ölçüde bir nitelik ve birikim olgusudur. Sonuçlar kadar – hatta bazen daha çok – süreçler de önemli ve anlamlıdır. Bu anlamda spor, yalnızca skor değil; çok daha fazlasıdır. Bir ülkede, bir spor dalı diğerlerinden daha çok ilgi görebilir ve medyada daha geniş yer bulabilir; ancak, sporun futbol, futbolun da 3 – 4 spor kulübümüzün futbol şubeleriyle sınırlandırılması; birçok spor dalının ve bu spor dallarına ilgi duyanların, amatörlerin yok sayılması yanlıştır; medya açısından bir kolaylıktır. Diğer yandan, ülkemizdeki milyonlarca çocuk ve genç için yeterli spor olanakları yaratılamamış; spor, fırsat eşitliği önceliğiyle yaygınlaştırılamamıştır. Öyle ki, kentleşme ve teknolojik gelişmelerin de etkisiyle, hareketsiz yaşam yaygın ve ciddi bir halk sağlığı sorunu olarak gündeme gelmiştir. Sporla ilişkimizi ve önceliklerimizi -olana (mevcut duruma) göre değil; olması gerekene göre- yeniden düzenlemeliyiz. Spor felsefemizi ve politikalarımızı, bilimsel ölçütlere göre oluşturmalı; spor eğitimimizi aynı anlayışla, yeniden yapılandırmalıyız.

Anahtar Sözcükler: spor, kültür, Türkiye

Sports Culture and Sports in Turkey

***Yılmaz KAPLAN, **Cihan AKKAYA**

Akdeniz University, Konyaaltı-Antalya/TURKEY

* School of Physical Education and Sports,

** Faculty of Literature

Abstract

Sports culture indicates all kinds of morals, products, and behavior. This study aims to argue sports as a cultural element and its appearance in Turkey. This is a descriptive study based on theoretical argument. It is periodic since it is limited to a given term and it is also relied upon literature review. People's adaptations to living conditions are related to culture. We can specify this, "all the patterns of living and behavior which are special to small units within a large and structurally developed society." (Erdemli, 2002) In Turkey; it's more accurate to say that, it's understood football when you think about sports and sport culture is football culture. This condition can not only induce cultural diversity and wealth but it also leads to a transformation into a society who likes watching sports, talking about sports (saying more precisely football) rather than doing sports. Sport magazine has surpassed the sport itself. Representation of sport in media does not make a favorable contribution. Sport media invites violence with its manner of representation of news by acting with the concerns of rating and circulation although they, at every turn, declare that they are against violence. Discourses which include violence, nationalism, sexism, and slang has increased in media as an extensive research also suggested (Talmiciler, 2003). Culture, is a phenomenon which is considerably about quality and accumulation. Processes are as important as results; sometimes even more. In this sense sport is much more than the score. In a country, a sport branch can be attracting more attention than the other ones; however, Limiting sports to football, also limiting football to several football clubs, and ignoring many of sports branches, those who are interested in them, and who are amateurs is an unfair and reductive approach. On the other hand; sports opportunities could not be created for millions of young and adult people in our country, sports could not be generalized with principle of equal opportunity. Such that; with the influence of urbanization and technological development, sedentary lifestyle has come up as a common and serious public health problem. We should reorganize our relationship with sport and priorities related to it in accordance with what should be rather than with existing situation. We should constitute our sport philosophy and policy according to scientific principles and reconstitute our sport education in the same way.

Key Words: sports, culture, Turkey

Giriş

İnsanı diğer canlı varlıklardan ayıran özelliklerinin başında, ürettiği değerleri sonraki kuşaklara aktarabilme yeteneği gelir. Kültür de böylelikle oluşur.

Kültür öylesine içerikli bir kavram ki, bu konudaki incelemeleriyle tanınan iki sosyal bilimci (Kroeber ve Kluckhohn, 1952), kültürün, 164 farklı tanımını derlemişlerdir. Başka bir sosyal bilimci de (Berelson, 1964) “*bilimsel bir kavramın bu kadar çok tanımı varsa, onun tanımlanamayacağını kabul etmek gerekir*” demiştir. (Güvenç, 1979: 96). Bu konuda Türkiye’de en çok çalışanlardan biri olan Bozkurt GÜVENÇ de şöyle diyor:

“*Kültürün kısa bir tanımını yapmam istenseydi, yapamazdım herhalde. Tanım işini deneyenlerin de pek başarılı olduklarını sanmıyorum. Kültür, çağımızın çokça kullanılan ama az anlaşılan yüklü kavramlarından biridir.*

- 1) *İnsanlar benzer, çünkü kültürleri benzer,*
- 2) *İnsanlar farklıdır, çünkü kültürleri farklıdır,*
- 3) *İnsanlar değişir, çünkü kültürleri değişir.*

Çünkü insan, kültürünün ürünüdür !” (Güvenç, 1985: 107-110).

Görüldüğü gibi, birçok şeyi *kültür* ile açıklamak kolay da, kültürün ne olduğunu -ya da ne olmadığını- belirlemek o kadar da kolay değildir. Belki de doğru da değildir. Çünkü, hem kültür kavramı oldukça içeriklidir; hem de konuyla ilgilenenler kültürü çok değişik biçimlerde algılamaktadırlar. Bu nedenlerle genelde *kültürü*, özelde de *spor kültürünü* tanımlamaktan çok tanıtmayı ve tartışmayı daha anlamlı buluyoruz.

Ancak yine de, -sınırlı da olsa- genel bir kültür tanımı yapmak zorundayız. Sosyal bilimciler arasında en çok kabul gören tanımlardan birine göre (Taylor) kültür, *toplumun bir üyesi olarak insanın elde ettiği bilgi, inanç, sanat, ahlak, hukuk, gelenek ve diğer beceri ve alışkanlıklarından oluşan karmaşık bir bütündür.*” (Ogburn; Nimkoff, 1964: 29).

Yöntem

Bu çalışmada, bir kültür ögesi olarak sporun, Türkiye’deki görünümünün tartışılması amaçlanmıştır. Bu çalışma, amacı açısından *betimleyici*, kapsadığı zaman açısından *dönemsel*, kullanılan teknik açısından da literatüre dayalı bir *kuramsal* tartışmadır.

Bulgular

Toplumlar *kurumlardan* oluşur. Her toplumda, toplumsal ihtiyaçların ürünü olarak doğmuş, toplumsal işleyişi ve ilişkileri düzenleyen, işlevlerini yerine getirebildikleri sürece de var olabilen (aile, eğitim, sağlık... gibi) temel toplumsal kurumlar vardır. Spor da temel toplumsal kurumlardan biridir.

“*Spor sözcüğünün ilk kullanımı eğlenme, gevşeme, rahatlama*

anlamlarını içermekte”(Erdemli, 2002), *haz* ögesi öne çıkmaktadır.

Daha geniş bir bakışla sporu, farklı amaç, değer ve yaptırımlarla yönlendirilen, performansa dayalı, bilinçli olarak zorlukların oluşturulmasını ve bunların aşılmasını hedefleyen ve haz veren biyo - psiko - sosyal etkinlikler olarak belirleyebiliriz.

Çok boyutlu ve karmaşık bir olgu olarak sporun, çeşitli toplumsal işlevler (meslek edindirme, gelir sağlama, statü ve prestij sağlama, sosyal çevre oluşturma, bağlılık duygusu geliştirme, toplumsallaştırma... vb.) üstlendiği söylenebilir.

Sporun, bireyin toplumsallaşmasına yaptığı katkı özellikle vurgulanmalıdır. Spor, *bireyin, belirli bir toplumun üyesi olma süreci* olarak tanımlanabilecek toplumsallaşmaya, eğitim kurumuyla birlikte önemli katkılar yapmaktadır. Ayrıca, yetişkinlerin *yeniden sosyalleşme* süreçlerinde de spordan etkin bir biçimde yararlanılabilir. Bu katkıları da göz önünde bulundurularak, spora, sosyal yaşamda ve eğitim programlarında daha geniş ve etkin yer verilmelidir.

Modern toplumun bir olgusu olarak spor, doğal olarak, bu toplum biçiminin temel özelliklerini taşımaktadır. Bu anlamda spor, *kitleselleşmiş, örgütlenmiş, küreselleşmiş, çeşitlenmiş, profesyonelleşmiş, ticarileşmiş, bilimselleşmiş, siyasallaşmış, hatta estetikleşmiştir...*

Kültür, *folk kültürü, popüler kültür, kitle kültürü* gibi nitelemelerle de tanımlanmaktadır. Yaygın görüşe göre spor, *bireylerin kültürel ve eğlenceli etkinlikleri* olarak tanımlanan popüler kültürün bir parçası olarak değerlendirilir. Popüler kültür ürünü olarak sporun *“kitlelerin onayı alınarak kitle iletişim araçlarından sunulduğu görülmektedir.”*(Öztürk, 1998: 84).

Toplumsal aktörler olarak, sosyal yaşamda bazı etkinliklere katılır, bazı roller oynarız. Benzer kültüre sahip bireyler, oynadıkları bu rollerin gereklerini bilirler (ya da bilmeliler) ve bu rollere uygun davranırlar (ya da davranmalıdırlar). Toplantı kültürü, kütüphane kültürü, yemek kültürü, spor kültürü... gibi daha yüzlercesini sayabileceğimiz bu kavramların, hepimiz için ortak ya da özel anlamları vardır. Bu anlamda seyirci olarak kötü tezahürat yapmamak (ya da yapmak), sporcu olarak centilmence oynamak (ya da oynamamak), hakem olarak tarafsız olmak (ya da olmamak) bir spor kültürü (ya da kültürsüzlüğü)dür.

Kısacası, *insanların içinde buldukları yaşam koşullarına uyumlarının ya da uyumsuzluklarının toplamı, onların kültürü ya da -olumsuz kültür anlamında- kültürsüzlüğüdür.* Bu durumu, *“büyük ve yapısal olarak gelişmiş bir toplumda, küçük öğelere özgü yaşama ve davranma biçimlerinin tümü”*(Erdemli, 2002) olarak da belirleyebiliriz.

Özetle spor kültürü, *spora ilişkin her türlü olumlu-olumsuz; maddi-manevi değeri, ürünü ve davranışı* belirtir.

Türkiye’de, *spor yerine futbol, spor kültürü yerine de futbol kültürü* demek daha doğru olur. Spor *futbola*, futbol da *Fenerbahçe, Galatasaray ve Beşiktaş’a* indirgenmiş durumdadır. Bu durum, kültürel anlamda bir *çeşitlilik* ve *zenginlik* yaratamaz.

Giderek, büyük bir hızla, spor yapmayı değil de *izlemeyi*, spordan (daha doğrusu futboldan) *konusmayı* sevenlerden oluşan bir topluma dönüşüyoruz. Sporun magazini,

kendisinin önüne geçiyor. (Kaplan, 2012).

Toplumsal yaşamda sporun rolünün artması ile medya sporla daha çok ve yakından ilgilenmeye başlamıştır. Bu ilgi, sevindiricidir. Ancak sporun, daha doğrusu futbolun medyadaki sunuluşu, spor kültürüne olumlu katkılar yapmamaktadır.

Spor (futbol) medyamız tribünlerdeki ya da stat çevrelerindeki olaylarda, hep aynı yorumları yapıyor: “Hiç görmek istemediğimiz, spora yakışmayan görüntüler. İnanıyoruz ki bu olayları çıkaranlar birkaç kendini bilmezdir, bunlar gerçek taraftar olamaz.”

Spor (futbol) medyası, her fırsatta şiddete karşı olduğunu tekrarlarsa da, rating ya da tiraj kaygılarıyla, bu tür haberleri sunuş biçimiyle şiddete ortam hazırlamaktadır.

Talimciler’ in (2003) kapsamlı bir araştırmasında da ortaya koyduğu gibi medyada, *şiddet*, *milliyetçilik*, *cinsiyetçilik* ve *argo* içeren söylemler ağırlık kazanmıştır.

Kısacası, Türkiye’de bir spor medyası değil; bir futbol medyası vardır ve bu medya Fenerbahçe, Galatasaray, Beşiktaş ve Trabzon Spora endekslidir. Özellikle bu takımların birbirleriyle olan karşılaşmalarda abartılı ve ajite bir dil kullanılmaktadır.

Futbol medyasında yazarlar da artık *spor yazarları* değil; *Fenerbahçe*, *Galatasaray*, *Beşiktaş*, *Trabzon Spor yazarlarıdır*. *Spor programları* da artık sadece bu takımlarımızın son durumlarının konuşulduğu *futbol programlarıdır*.

Diğer yandan, spor medyamızda (bir “iş kazası(!)” söz konusu değilse), kadınlara da pek yer yoktur...

Tartışma ve Sonuç

Kültür, önemli ölçüde bir *nitelik* ve *birikim* olgusudur. *Sonuçlar* kadar – hatta bazen daha çok – *süreçler* de önemli ve anlamlıdır. Bu anlamda, bir kültür unsuru olarak spor, yalnızca (gol, sayı, puan olarak) *skor* değil; çok daha fazlasıdır.

Bir ülkede, bir spor dalının diğerlerinden daha çok ilgi görmesi ve medyada daha geniş yer bulması elbette yanlış değildir. Ancak, sporun futbol, futbolun da 3 – 4 spor kulübümüzün futbol şubeleriyle sınırlandırılması; birçok spor dalının ve bu spor dallarına ilgi duyanların, amatörlerin yok sayılması yanlıştır; medya için de bir kolaylıktır. Medya, “*ne yapalım, halk bunu istiyor*” deme lüksüne ve sorumsuzluğuna sahip değildir.

Spor yöneticilerinin de, gerek yönetim süreçlerinde ve gerekse kamuoyuna yaptıkları açıklamalarında, daha dikkatli, duyarlı ve sorumlu olmaları gereklidir.

Diğer yandan, Türkiye’de, spor ve sporcu üzerinden prim yapmayı düşünen, uluslararası başarıları siyasal ranta dönüştürmeye çalışan bir anlayış vardır. Oysa Ülkemizdeki milyonlarca çocuk ve genç için yeterli spor olanakları yaratılamamış; spor, *fırsat eşitliği* önceliğiyle yaygınlaştırılamamıştır. Az sayıda insanın profesyonel düzeyde spor (futbol) yapıp milyonlarca insanın *izleyici* (daha doğrusu taraftar) durumunda kalması; çok sayıda insanın *düzenli* ve *sürekli* spor yapabilmelerine tercih edilmiştir. *Amatörlük* ve *amatörler* unutulmuştur. Oysa sporun özü, *profesyonelleri izlemek* değil; *amatörce spor yapmaktır*.

Öyle ki, *kentleşme* ve *teknolojik gelişmelerin* de etkisiyle, *hareketsiz yaşam* yaygın ve ciddi bir halk sağlığı sorunu olarak gündeme gelmiştir. (Kaplan, 2012).

Sporla ilişkimizi ve önceliklerimizi yeniden düzenlemeli, spor felsefemizi ve politikalarımızı *bilimsel* ölçütlere göre oluşturmalı; spor eğitimimizi aynı anlayışla, yeniden yapılandırmalıyız.

KAYNAKLAR

Erdemli A (2002). Spor Felsefesi, E Yayınları, İstanbul.

Güvenç B (1979). İnsan ve Kültür, Remzi Kitabevi, İstanbul.

Güvenç B (1985). Kültür Konusu ve Sorunlarımız, Remzi Kitabevi, İstanbul.

Kaplan Y (2012). “Sporda Şiddetin Küresel Nedenleri”, 12. Uluslararası Spor Bilimleri Kongresi, 12-14 Aralık 2012, Denizli-Türkiye.

Ogburn FW & Nimkoff MF (1964). A Handbook of Sociology, London.

Öztürk F (1998). Toplumsal Boyutlarıyla Spor, Bağırhan Yayınevi, Ankara.

Talimciler A (2003). Türkiye’de Futbol Fanatizmi ve Medya İlişkisi, Bağlam Yayınları, İstanbul.